

Eric A. Dursteller, *Venetians in Constantinople. Nation, Identity and Coexistence in the early modern Mediterranean*, Baltimore 2006, XI-289 sayfa. The Johns Hopkins University Studies in Historical and Political Science, serisi.

Osmanlı tarihi içinde Venedik Cumhuriyeti ile olan ilişkilerin özel bir yeri bulunmaktadır. 1797 senesinde son temsilcinin İstanbul'u terk etmesi ve Avusturya'nın Venedik üzerinde kurduğu hâkimiyetinden dolayı temas kesildi görülmele beraber, 1220 senesinde imzalanan, Selçuklu-Venedik anlaşmasından sonra başlayan belge birikimi, muhteşem bir malzemenin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu birikimin uzantularından olan eserlerden birisi de şimdi elimizde bulunmaktadır.

Venedik arşiv ve kütüphanelerinden yararlanılıp da yaratılan bu eser, zengin bir bibliyografyadan yola çıkarak, tamamlayıcı arşiv malzemesi ile süslenmiştir. En cevval devir olan XVI. asır esas alınıp biraz evveli ve biraz da sonrası zamanlar da tedkike dâhildir. Zaten az sayıdaki resimlerin örnekleri arasında ağırlığı, Venedik şehir müzesinde bulunan, XVII. asır Türk hayatı hakkında görsel malzeme veren resim derlemesinden (Cicogna 1971 yazması olarak meşhûrdur) alınmıştır ve kapak resminde de ihmal edilmemiştir.

Altı ana bölüme ayrılan eserin ilk başta gelen özelliği, siyasi tarihin dikkate alınmayıp, son senelerde özel bir akım yaratan, yorum getirip de sosyal ve ekonomik gelişmeleri takip eden eser oluşudur. Siyasi tarih çalışmalarının yarattığı bir takım sıkıntılar, araştırma yapmak isteyenleri böyle bir tasarrufa sevk etmiştir ve tartışmaların büyük bir kısmı da 60 sayfa tutan notlar kısmında (s. 187-246) bibliyografik notlar verilerek tartışılmıştır.

Venedik Cumhuriyeti içinde faal olan kişilerin başta ticaret olmak üzere diplomasi, kiltür, casusluk, sanat, matbaacılık sahalarında yarattıkları davranışlar ve bunların sonraki nesillere bıraktıkları kalıntılar, araştırmacıların her zaman istifade ettikleri hususlardır. Tüccarlar da zaten ilk ele alınan mevzûlardandır (s. 41-60) ve bunların nasıl bir güvence altında çalıştıkları da muhtelif zamanlarda ele alınmıştır. Daha ilk ahidnâmelerden beri bu mevzûya dikkat edilmiş, tüccarların vergilerini ödemeleri, liman ve ticaret merkezlerine giriş ve çıkışları, kontrol altında tutulmuştur. Eserin 5. kısmında (s. 130-150) bu konuya biraz da olsa yer verilmiştir. Tüccarların tutumları ve yarattıkları mali tesir kadar sosyal hayat içindeki yerleri, bu eserde âdeta bir kişilik olarak tarif ediliyor. Bu satırlar arasında, Galata'da yaratılan husûsi statülü kuruluş da (Magnifica comunità di Pera) tahlil edilmiştir (b. 141-150, notları s. 233-235). Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesinden kısa bir süre sonra 1 Haziran günü verdiği ve tarih çalışmaları içinde "Galata Fermanı" diye tanınıp en teferruâtlı olarak tahlil edilen Osmanlı vesikası olarak, ticaret tarihi içinde yerini almış, ayrıca Latin cemaatinin uzun zaman istifade ettiği bir kaynak sayılmıştır. Muhtelif zamanlarda yapılan yenilemelere müellif değinmemiştir.

Eserin en başında mevzu edilen "İstanbul'daki Venedik milleti" (s. 23-40) satırları, belirli bir bağımsızlık yakalayan bu topluluğun içinde geçen meselelere de yer veriyor ve istifade edilmesi zor olan bazı tasniflere de dikkatimizi çekiyor. Venedik Devlet Arşivi'nde çok tanınmış seriler, günümüze kadar en detaylı tanınan kayıtları içerir fakat artık bunların kâfi

gelmeyeceği elimizde bulunan eserde iyice açıklanıyor. Zira bu münasebetlerin insanlar üzerinde ne gibi sosyal değişme yarattığı dikkatten kaçmıyor. Dikkat ettirilen bazı satırlarda, kendilerine yeni bir kimlik vermek isteyen gruplar üzerinde yoğunlaşıyor (s. 61-102), haydutlar, esirler, Yunanlılar diye tasnif edilen insanların tahlili, özel bir itina ile hazırlanmıştır. Bunu takip eden sayfalar da "Museviler, dönmeler" diye yeni bir kimlik yaratanlara ayrılmış (s. 103-129).

Son zamanlarda siyasî tarihi bir kenara koyup da, yeni kavramları tahlile geçme akımının bu kitap içinde de detaylı olarak görmekteyiz. Her ne kadar klâsik tarih çalışmaları içinde olumlu karşılanmaz ise de, gene de kabul etmek kaçınılmazdır. Bazılarına katılmak mümkün değildir, buna rağmen bütünüyle de ihmâl edemeyiz.

Kitabın büyük bir kısmı da istifâde edilen eserlerin listesine ayrılmış (s. 249-281). XVI. ve XVII. asırlarda Avrupa kıtasında meydana gelen iktisadi gelişmenin nerede kaynaklandığı bu eserde belli oluyor. Venedik devlet ileri gelenleri, ananelerini devam ettirmeleri yanında, çağdaş gelişmelere uyum gösterip ilerlediler.

Fakat gene aynı kıtada gelişen büyük sermaye karşısında tutunamadılar ve aynı kaderi Osmanlı Devleti de paylaştı. Bununla beraber yaratılan eserler çalışanlara yön gösterir ve bu sahada ihtisas yapmak isteyenlere müstesna bir kaynak yaratılmıştır.

Araştırmacı bu eserini neşretmeden evvel bazı neticeleri ve bölümleri muhtelif ilmi dergilerde yayınlamıştı. Şimdi düzenli olarak ilim âlemine sunulması yararlı bir kazançtır.

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU